

УДК 330.322(1-87):330.34(477)

Вербицька Г.Л.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Verbytska H.L.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor at the
department of management and international business
Lviv Polytechnic National University

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR ATTRACTING INVESTMENTS IN ECONOMY OF UKRAINE

Постановка проблеми. Становлення і розвиток ринкових відносин в Україні сприяв виділенню інвестиційної сфери економіки в самостійну галузь наукових досліджень і практичної діяльності. Актуальним та необхідним завданням у реалізації наміченого на довгострокову перспективу економічного піднесення та розвитку національної економіки є створення на інноваційній основі потужної виробничої бази за участю інвестиційного капіталу, в основі якої повинні бути передові технології, новітня техніка, організаційні та управлінські нововведення.

Разом із тим, річні обсяги інвестицій поки що залишаються на низькому рівні через несприятливий інвестиційний клімат, що пояснюється недосконалою законодавчою базою, нерозвиненими фондовим ринком та фінансово-кредитною системою, високим податковим тиском, неефективним використанням амортизаційних відрахувань, а також низьким рівнем трансформації заощаджень населення до інвестування, що призводить до відпливу вітчизняних капіталів за кордон та не сприяє залученню іноземних інвестицій в економіку України. Вищевикладене зумовлює актуальність проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих проблем інвестування присвячено праці багатьох вчених, зокрема Глуха Г.Я. [1], Єрмілова К.В. [3], Папп В.В. [7], Третяк Н.М. [10], Федоренко В. [11] та ін. Однак, незважаючи на досить велику кількість праць з проблем інвестування і досі не вистачає системних досліджень, спрямованих на вирішення проблеми приросту інвестиційних капіталовкладень у вітчизняну економіку, так як річні обсяги інвестицій поки що залишаються на низькому рівні. Тому очевидною є потреба в ґрунтовних дослідженнях щодо формування ефективного організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності в Україні.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо розширення обсягів і вдосконалення структури інвестиційних вкладень у реальному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливість залучення повного обсягу інвестицій, необхідних для реалізації інвестиційних проектів має вирішальне значення не тільки для забезпечення сталого економічного зростання, але насамперед для інноваційного розвитку країни. Основні джерела фінансування інвестиційних проектів класифікують за такими ознаками: 1) за рівнем формування фінансових ресурсів – централізовані та децентралізовані фінансові кошти; 2) за приналежністю фінансових ресурсів – власні та позикові фінансові кошти; 3) за формою залучення власних фінансових ресурсів – фінансові кошти, що залучаються з внутрішніх джерел та фінансові кошти, що залучаються із зовнішніх джерел. З метою детального розгляду джерел формування інвестиційних ресурсів в Україні проаналізуємо структуру інвестицій у вітчизняну економіку (табл. 1) [9].

Таблиця 1

Інвестиції за джерелами фінансування у фактичних цінах (млн. грн.)

Джерела	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6
Усього, млн. грн.	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9
у т.ч. за рахунок:					
коштів державного бюджету, млн. грн.	10223,3	17376,7	16288,3	6174,9	2738,7

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
коштів місцевих бюджетів, млн. грн.	5730,8	7746,9	8555,7	6796,8	5918,2
власних коштів підприємств, млн. грн.	111371,0	147569,6	171176,6	165786,7	154629,5
кредитів банків та інших позик, млн. грн.	22888,1	36651,9	39724,7	34734,7	21739,3
коштів іноземних інвесторів, млн. грн.	3723,9	5038,9	4904,3	4271,3	5639,8
коштів населення на будівництво житла, млн. грн.	18885,9	17589,2	22575,5	24072,3	22064,2
інші джерела фінансування, млн. грн.	7752,5	9312,8	10030,9	8036,7	6690,2

Джерело: [9]

Отже, як видно з табл. 1, головним джерелом фінансування інвестиційних проектів є власні кошти підприємств та організацій, тобто амортизаційні відрахування й невелика частка чистого прибутку підприємств. Звичайно, що стверджувати в такому випадку про розвиток інноваційних процесів в Україні не варто, так як більшість коштів вкладається у застарілі затратні технології, устаткування і споруди.

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2014 році зображена на рис. 1.

Рис. 1. Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2014 році (у % до загального обсягу)

Джерело: [9]

Як видно з рис. 1, найвагоміша частина всіх інвестицій в основний капітал спрямована в промисловість – 35,8%. З них 67,2% інвестовано у розвиток підприємств переробної промисловості; 19,2% – добувної промисловості; 13,6% – з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води.

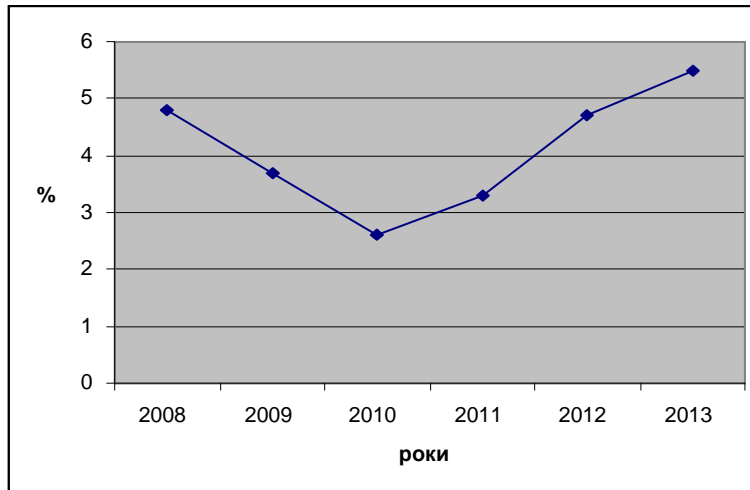
Однак, незважаючи на позитивні тенденції росту інвестицій в основний капітал, спрацювання основних засобів у 2014 р. перевищувало критичну позначку 70%, тобто половина промислового устаткування вичерпала свій ресурс і має вік у 20 і більше років [9]. В той час як темпи введення в дію нових основних засобів є дуже низькими. Ще однією негативною тенденцією є значні міжрегіональні диспропорції за показником інвестицій в основний капітал: 56,4% інвестицій зосереджено в шести регіонах (Києві, Донецькому, Дніпропетровському, Харківському, Одеському та Львівському) [11].

Інвестиційна активність визначається реальною прибутковістю економіки. Проте через низький рівень конкурентоспроможності та неефективність податкової системи українська економіка залишається порівняно малоприбутковою, що й підтверджують низькі показники рентабельності, зокрема промислового виробництва (рис. 2) [7].

Низький рівень рентабельності означає зменшення отриманого прибутку, який є основним джерелом інвестицій, зумовлює зниження обсягів власних коштів, які йдуть на інвестиції. Зменшення інвестицій, у свою чергу, за логікою ланцюгової реакції, зумовило негативні процеси і в інноваційній діяльності. У зв'язку з недостатніми інвестиціями в основний капітал дуже низькою є інноваційна активність, а отже впровадження прогресивних технологічних процесів, комплексної механізації і автоматизації є незначним.

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей показав, що кредиторська заборгованість по всіх галузях економіки на кінець 2014 року перевищувала дебіторську [9]. Викликає занепокоєння той факт, що досить суттєвою є величина простроченої як дебіторської, так і кредиторської заборгованостей, хоча питома вага її постійно знижується, що безперечно є позитивною тенденцією. Всі ці неплатежі взаємопов'язані між собою. Невчасна оплата за поставлений товар призводить до

дефіциту оборотних коштів у підприємства, а це, в свою чергу, – до невчасної виплати заробітної плати, невчасної сплати податків і відрахувань у бюджет, несвоєчасної сплати відсотків за користування кредитом у банк. А відсутність коштів у населення спричиняє невчасну сплату комунальних послуг. Несвоєчасне поповнення бюджету призводить до появи заборгованості по пенсіях. Все це здійснює негативний вплив на активізацію інвестиційних процесів в Україні, зокрема за рахунок власних заощаджень, які є величезним прихованим джерелом інвестиційних ресурсів.

Рис. 2. Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств

Джерело: [7]

Кризові явища в економіці країни, загальне падіння виробництва, криза неплатежів і як наслідок існування чималої взаємозаборгованості, політична нестабільність в суспільстві, недосконалість законодавства в галузі господарського права та податкової політики, сповільнення розвитку науки і техніки та неефективний фінансовий менеджмент слугують причиною існування в країні стійкої тенденції до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств. Неефективна діяльність більше 30 % підприємств в достатній мірі характеризує низьку інвестиційну активність вітчизняних суб'єктів господарювання. Серйозною перешкодою на шляху інвестиційних процесів є значна тінізація економіки України. За оцінками фахівців, «в тіні» перебуває до половини всього економічного потенціалу країни. Серед причин виникнення тіньового сектору називають незавершеність інституціональних ринкових перетворень, особливості менталітету як наслідок тривалого панування тоталітарної ідеології, недосконалість податкової системи, надмірний податковий тиск на виробника.

Світовий досвід показує, що країни з перехідною економікою не в змозі самостійно швидко і ефективно вирішити проблеми економічного росту без залучення і ефективного використання іноземних інвестицій. З підвищеною інвестиційною активністю пов'язується і відомий економічний феномен останнього періоду – бурхливе економічне піднесення «нових індустріальних країн» Азії: Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру, Гонконгу. У тому ж контексті нині можна говорити вже і про Таїланд. У цих країнах за відносно стислий термін створено стабільні економічні структури з досить великим і динамічним експортним потенціалом, здатним швидко адаптуватися до кон'юнктури світового ринку, що змінюється, здійснений перехід до широко фронтального розвитку сучасних наукомістких галузей економіки.

Згідно з розрахунками вітчизняних економістів, орієнтація тільки на внутрішні резерви може призвести до того, що період відродження української економіки триватиме понад 20 років. Водночас потреба у кредитних ресурсах тільки для підтримки дотованих галузей більш як утричі перевищує кредитні можливості України. Позитивним фактором на сьогоднішній день є збереження тенденції росту прямих іноземних інвестицій в економіку України. За даними Державної служби статистики, в I кварталі 2013 р. найбільше іноземних інвестицій надійшло у промисловість – 17 171,2 млн. дол. (30,8%), фінансову діяльність – 16 221,0 млн. дол. (29,1%) та операції з нерухомим майном, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 4 116,6 млн. дол. (7,4%). Інвестиційно непривабливими для іноземних інвесторів були такі галузі: сільськогосподарство 773,8 млн. дол. (1,4%), будівництво 1454,80 млн. дол. (2,6%), діяльність транспорту та зв'язку 1 523,9 млн. дол. (3,2%). Найбільший приріст демонструє промисловість, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій для промисловості відбулося за рахунок переробної промисловості, а саме таких підгалузей, як: виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів 3 055,8 млн. дол. (5,5%), металургійне виробництво 6 184,3 млн. дол. (11,1%) [3].

Позитивними моментами у залученні іноземних інвестицій в Україну виступають: вигідне географічне розташування, потенційно великий ринок, висока кваліфікація робочої сили та її відносна дешевизна; низький курс національної валюти; можливість вивезення прибутку.

В цілому можна відзначити формування певних тенденцій, які в тій чи іншій мірі якісно характеризують розвиток іноземного інвестування в Україні:

- переважання партнерів із країн, які розвиваються (за кількістю інвестицій) і партнерів із промислово розвинутих країн (по об'єму інвестицій);
- реалізація сумісних інвестиційних проектів, як правило, на двохсторонній основі;
- орієнтація підприємств з іноземним капіталом на виробництво товарів, якими світові ринки практично насичені, і на сферу послуг;
- обережність західних партнерів відносно збільшення інвестицій, що обумовлено відсутністю надійних гарантій по їх захисту, наявністю прямого і непрямого контролю за такими інвестиціями, відсутність стратегії і тактики виходу на практично невідомий і раніше закритий ринок;
- активність малих закордонних фірм, які орієнтовані на швидку віддачу невеликих інвестицій або вигоду від разових операцій, по суті посередницьких або відверто спекулятивних, а також компаній-аутсайдерів, які не витримали конкуренції в своїх ринках;
- нерівномірність розподілу інвестицій по галузях і регіонах України, їх зосередженість в промислових центрах України, і переважно в Києві;
- велика питома вага майнових вкладів іноземних інвестицій в загальних об'ємах інвестицій, слабе використання механізмів фінансового ринку для інвестування.

Незважаючи на очевидні позитивні зрушення, Україна на сьогодні є інвестиційно непривабливою порівняно не тільки з країнами із розвинутою ринковою економікою, а й з окремими східноєвропейськими країнами. Низька інвестиційна активність іноземних інвесторів пов'язана з: відсутністю надійного законодавства, яке б захищало права приватних інвесторів; відсутністю механізму реалізації наявних нормативних актів; неточністю податкового регулювання і його непередбачуваністю навіть протягом року; відсутністю ефективної інфраструктури для іноземного підприємництва; економічною і політичною нестабільністю (до економічних факторів можна віднести, нестабільну систему зовнішньоекономічної діяльності; незбалансованість економіки; неконвертованість національної валюти і непевність валютного ринку. Що стосується політичної нестабільності, то в Україні вона характеризується перш за все частою зміною уряду та змінами в інших ешелонах влади. корумпованістю владних структур, невизначеністю економічної стратегії); поганою матеріально-технічною базою і нерозвиненістю інфраструктури; негативними факторами соціального характеру – це передусім безробіття, зубожіння населення, розпад чисельних громадських структур тощо; фактичною відсутністю професійно підготовлених інформаційних і консультативних інфраструктур, що позбавляє інвестора точної економічної і правдивої, науково обґрунтованої інформації і не дозволяє йому прийняти ефективні управлінські рішення; негативними геополітичними факторами, а саме: територіально-етнічні конфлікти, суперечки, сепаратистські виступи.

Все це призводить до зниження рівня конкурентоспроможності України у міжнародних рейтингах. В 2014 р. Україна зайняла 76 місце у рейтингах глобального індексу конкурентоспроможності (GCI) Світового Економічного Форуму серед 144 учасників рейтингу [12]. У ході підготовки звіту кожна з країн проходила оцінювання за такими параметрами, як якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, розмір ринку, конкурентоспроможність компаній і інноваційний потенціал.

Необхідно відмітити, що, незважаючи на низькі рейтинги, в Україні останні кілька років прогресувало зростання економіки, проте для підтримки такої ситуації необхідно вдатися до жорсткої політики для покращення перспектив державних фінансів, сповільнення інфляції та створення розширеного простору з метою вдосконалення інфраструктури країни. Ще важливіше впровадити низку реформ для покращення економіко-правового середовища та активізації інвестиційних процесів.

Висновки з проведеного дослідження. Інтенсивний перехід до конкурентоспроможної моделі національної економіки потребує співробітництва зі світовою системою господарювання, в якій інвестиції є важливим економічним важелем. Тому на державному рівні необхідно створити відкриту, орієнтовану на експорт модель, яка б сприяла підвищенню рівня активності як іноземних, так і вітчизняних інвесторів на території України, інтенсивності міжнародного руху капіталів і поділу праці.

Оптимальна інвестиційна політика українського уряду повинна проводитися за такими основними напрямками: податкове стимулювання інвестицій; застосування прискореної амортизації; створення сприятливих умов для іноземних інвесторів, підтримання та заохочення інноваційної діяльності; стабільні умови роботи при здійсненні довгострокових капіталовкладень, створення надійної системи страхування від некомерційних ризиків.

Так як інвестор на кожному етапі інвестування стикається зі значними труднощами та ризиками, дії всіх суб'єктів інвестиційних відносин щодо підвищення ефективності управління інвестиційними процесами повинні полягати в збільшенні інвестиційних ресурсів та зменшенні інвестиційних ризиків.

Тому перспективами подальших досліджень є розробка ефективної методики управління інвестиційними ризиками.

Література

1. Глуха Г.Я. Інвестиції та їх вплив на економічне зростання / Г.Я. Глуха // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16) – С. 39-47.
2. Євтушенко Г.І. Іноземне інвестування в Україні: сучасний стан і перспективи / Г.І. Євтушенко, Т.А. Левківський // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 126–135.
3. Єрмілова К.В. Прямі іноземні інвестиції в умовах формування глобального економічного простору: монографія / К.В. Єрмілова. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2013. – 139 с.
4. Затонацька Т.Г. Стратегія нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки / Т.Г. Затонацька, В.Л. Отецький // Фінанси України. – 2006. – №7. – С. 38-49.
5. Лук'янов І.В. Іноземні інвестиції в економіку України у перехідний період: монографія / І.В. Лук'янов ; Укр. акад. наук, Від-ня економіки і упр. – К. : Фенікс, 2011. – 114 с.
6. Матюшенко І.Ю. Іноземні інвестиції в підприємницькій діяльності України : монографія / І.Ю. Матюшенко, В.М. Дмитрієв, О.В. Азаренкова; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – 182 с.
7. Папп В.В. Роль інвестиційних процесів у соціально-економічному розвитку країни / В.В. Папп, Н.В. Бошота // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». – 2013. – Вип. 23. – С. 83-88.
8. Петренко Я.В. Трансформація приватних заощаджень в інвестиції в транзитивній економіці : монографія / Я.В. Петренко; Донбас. держ. машинобуд. акад. (ДДМА). – Краматорськ : ДДМА, 2013. – 123 с.
9. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Під ред. О.Г. Осауленка. – К. : Консультант, 2014. – 534 с.
10. Третяк Н.М. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні / Н.М. Третяк // Фінансовий простір. – 2013. – №3. – С. 165-170.
11. Федоренко В. Інвестиції та економіка України / В. Федоренко // Економіка України. – 2007. – №5. – С. 12-16.
12. The Global Competitiveness Report 2013 – 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>. (дата доступу 15.01.2016).

References

1. Hlukha, H.Ya. (2014), "Investments and their influence on the economy growing", *Yevropeyskyi vector ekonomichnoho rozvytku*, no. 1 (16), pp. 39-47.
2. Yevtushenko, H.I. and Levkivskiy, T.A. (2012), "Foreign investing in Ukraine: modern state and prospects", *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, no. 1, pp. 126–135.
3. Yermilova, K.V. (2013), *Priami inozemni investytsii v umovakh formuvannia hlobalnoho ekonomichnoho prostoru* [Direct foreign investments in the conditions of forming of global economic space], monograph, Skhidnyi vydavnychy dim, Donetsk, Ukraine, 139 p.
4. Zatonatska, T.H. and Oteckiy, V.L. (2006), "Strategy of increase of investment potential of national economy", *Finansy Ukrainy*, no. 7, pp. 38-49.
5. Lukianov, I.V. (2011), *Inozemni investytsii v ekonomiku Ukrainy u perekhidnyi period* [Foreign investments in the economy of Ukraine in a transitional period], monograph, Ukr. akad. nauk, Vid-nya ekonomiky i upr., Feniks, Kiev, Ukraine, 114 p.
6. Matiushenko, I.Yu., Dmitriev, V.M. and Azarenkova, O.V. (2013), *Inozemni investytsii v pidpriemnytskii diialnosti Ukrainy* [Foreign investments in entrepreneurial activity of Ukraine], monograph, KhNU im. V.N. Karazina, Kharkiv, Ukraine, 182 p.
7. Papp, V.V. and Boshota, N.V. (2013), "Role of investment processes in socio-economic development of country", *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» serii «Ekonomika»*, issue. 23, pp. 83-88.
8. Petrenko, Ya.V. (2013), *Transformatsiia pryvatnykh zaoshchadzen v investytsii v tranzytivnii ekonomitsi* [The transformation of private savings into investments in transit economy], monograph, Donbas. derzh. mashynobud. akad. (DDMA), Kramatorsk, Ukraine, 123 p.
9. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Statistical Yearbook of Ukraine for 2014", Konsultant, Kiev, Ukraine, 534 p.
10. Tretiak, N.M. (2013), "Factors of forming of investment climate in Ukraine", *Finansovyi prostir*, no. 3, pp. 165-170.
11. Fedorenko, V. (2007), "Investment and economy of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, no. 5, pp. 12-16.
12. The Global Competitiveness Report 2013 – 2014, available at: <http://weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014> (access date January 15, 2016).

Рецензент: д.е.н., професор, директор Інституту економіки та менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» О.Є. Кузьмін